

специфічно віддзеркалюючи позицію людини у спілкуванні, покладає перспективу її руху до абсолютної особистості.

Отже, здійснивши найзагальніший аналіз основних характеристик діалектики К. Барта, ми виявили її внутрішній зв'язок із засадничими ідеями філософії діалогу, представленими у працях М. Бубера, М. Бахтіна, Ф. Ебнера, О. Розенштока–Хюсі, Ф. Розенцвайга та ін. Тому перспективним, на наш погляд, є подальше дослідження характеру цього взаємозв'язку на матеріалі теологічних програм послідовників Барта, передусім, Ф. Гогаргена та Е. Бруннера, що передбачається зробити в наших наступних розвідках.

Список використаних джерел

1. Барт К. Послание к римлянам / К. Барт; Предисловие к русскому изданию Кристер Р. Саирсингх; Пер. с нем. – 2-е изд. – М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2016. – 521 с.
2. Барт К. Церковная догматика. Т.1. / К. Барт; Пер. с нем. – М.: Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2007. – 576 с.
3. Идеалистическая диалектика в XX столетии (Критика мировоззренческих основ немарксистской диалектики) / А. С. Богомолов, П. П. Гайденоко, Ю. Н. Давыдов и др. – М.: Политиздат, 1987. – 333 с.
4. Пылаев М. А. Философия и теология в «неоортодоксии» Карла Барта / М. А. Пылаев // Вестник ПСТГУ. Серия I: Богословие. Философия. Религиоведение. – 2016. – Вып.6 (68). – С.26–40.
5. Хегглюнд Б. История теологии. Учебное пособие / Бенгт Хегглюнд; Пер. со швед. В. Володина. – СПб.: Светоч, 2001. – 370 с.
6. Beintker M. Die Dialektik in der «dialektischen Theologie» Karl Barths: Studien zur Entwicklung der Barthschen Theologie und zur Vorgeschichte der «kirchlichen Dogmatik». Beiträge zur evangelischen Theologie. – München: Kaiser, 1987. – 307 s.

References

1. Bart K. Poslaniye k rimlyanam / K. Bart; Predisloviye k russkomu izdaniyu Krister R. Sairsingy; Per. s nem. – 2-ye izd. – M.: Bibleysko-bogoslovskiy institut sv. Apostola Andrey, 2016. – 521 s.
2. Bart K. Tserkovnaya dogmatika. T.1. / K. Bart; Per. s nem. – M.: Bibleysko-bogoslovskiy institut sv. apostola Andrey, 2007. – 576 s.
3. Idealisticheskaya dialektika v XX stoletii (Kritika mirovozzrencheskikh osnov nemarksistskoy dialektiki) / A. S. Bogomolov, P. P. Gaydenko, Yu. N. Davydov i dr. – M.: Politizdat, 1987. – 333 s.
4. Pylayev M. A. Filosofiya i teologiya v «neoortodoksii» Karla Barta / M. A. Pylayev // Vestnik PSTGU. Seriya I: Bogosloviye. Filosofiya. Religiovedeniye. – 2016. – Вып.6 (68). – С.26–40.
5. Khegglyund B. Istoriya teologii. Uchebnoye posobiye / Bengt Khegglyund; Per. so shved. V. Volodina. – SPb.: Svetoch, 2001. – 370 s.
6. Beintker M. Die Dialektik in der «dialektischen Theologie» Karl Barths: Studien zur Entwicklung der Barthschen Theologie und zur Vorgeschichte der «kirchlichen Dogmatik». Beiträge zur evangelischen Theologie. – München: Kaiser, 1987. – 307 s.

Strielkova Yu. A., candidate of philosophical sciences, associate professor, Institute of Advertising, Interregional Academy of Personnel Management (Ukraine, Kiev), yuliya86strielkova@gmail.com

The transformation of dialectics in Karl Barths theology

In the article the attempt to reduce the features of dialectics of the founder of «dialectical theology» K. Bart is realized. The differences of its application within the limits of classic philosophical tradition, in existentialism of S. Kierkegaard and in Bart's theology are investigated. The author of the article defends an idea about the existence of intracommunication between the world view principles of neoprotestantism and the philosophy of communication (philosophy of dialogue).

Keywords: dialectics, theology, neoprotestantism, God, negation, opposition, conflict, communication.

* * *

УДК 101.1

Узунова Н. Д.,
магістрант, Київський національний університет
ім. Т. Шевченка (Україна, Київ),
natalya.uzunova@outlook.com

Від ІНТЕР– до КОНТР–ТЕКСТУ: КРИТИКА ПОГЛЯДІВ Ю. КРИСТЕВОЇ КАНАДСЬКИМИ ДОСЛІДНИЦЯМИ (І. БУАСКЛЕР, Д. БУРК)

Автор аналізує критичні аргументи канадських дослідниць (Ізабелла Буасклер, Домініка Бурк) праць Юлії Кристєвої, що мають відношення до її проєктів «руйнування граматики» та «революції поетичної мови». Метою є детальний розгляд дослідницької специфіки вказаних авторок щодо, зокрема, концепту інтертексту, який у науковий обіг вперше вводить Кристєва, поперше. По-друге, – розкриття природи поняття контр–тексту, що його пропонує використовувати Бурк у якості доповнення (доповнення, що здатне до руйнування доповнюваного) концепту інтертексту. У зв'язку з цим, дана стаття має не тільки виключно дослідницьке значення, але і широкий культурно–просвітницький сенс, оскільки знайомить вітчизняного читача з розробками вказаних канадських дослідниць (в області філософії мови та теорії поезії), які є абсолютно невідомими за відсутністю перекладів. Тим не менш, автор не просто викладає аргументи канадських дослідниць, але в першу чергу, вказує на здійснену зміну розробленої ними проблематики у відношенні до праць Кристєвої. Це свідчить про те, що використовується не тільки описовий метод, але і методи історико–філософської реконструкції та порівняння. В решті решт, автор даної статті доходить висновку про неоднозначність природи поняття контр–тексту, що перешикоджає ясному винесенню оцінок щодо трансформаційної значимості пропонованого проєкту у відношенні до поетичної мови.

Ключові слова: інтертекст, контр–текст, діалог, поліфонія, чуже слово.

Філософський доробок французької мислительки Ю. Кристєвої є визнаним та досліджуваним у багатьох країнах (Міглена Ніколчина (Болгарія), Гаятрі Співак (Америка), Ірина Жеребкіна (Україна) тощо) проте одну із найоригінальніших версій інтерпретації її поглядів і навіть критики пропонують канадські дослідниці Домініка Бурк (Університет Оттави) та Ізабелла Буасклер (Шербрукський університет), зокрема, праці яких є невідомими на вітчизняних теренах. У даній статті ми маємо за мету розглянути дослідницьку специфіку вказаних авторок щодо концепту інтертексту, який належить Кристєвій, а також розкрити поняття контр–тексту, яке є пропонованим Бурк у якості доповнення (доповнення, що здатне до заперечення доповнюваного) концепту інтертексту та інтертекстуальності.

Але перш ніж перейти до розгляду, слід зазначити концептуальні витоки поглядів Кристєвої у відношенні до розуміння тексту. Отже, будь–який текст (в першу чергу, текст художнього твору) – унікальна подія, що компілює зміст історичний (ідеологічний) та особистісно–авторське, які ще не протистоять одне одному. Саме ця теза соціологічного літературознавства стала інтерпретованою спільнотою *Tel Quel* (що сформувалася на базі однойменного періодичного видання) в цілому та Кристєвою, як провідним дослідником цього кола, зокрема. Інтерпретація з самого початку містила суперечність: з одного боку, інтертекст покладав можливість полілогу як засадничої текстово–комунікативної властивості, з іншого, – наявний грамаічний та семіотичний рівень виголошувався не просто вторинним, але таким, що неминуче повинен підлягати руйнуванню, оскільки репродукує обмеженість чинної ідеології.

Цей парадокс не міг бути не поміченим, а помічений він був саме канадськими дослідницями Кристєвої, які вперше висувають критичні ремарки стосовно ідей як М. Бахтіна (власне, його і відносять до соціологічного

літературознавства), так і самої Крістевої, намагаючись показати недостатню універсальність і «революційність» концептів, відповідно, діалогу та інтертексту. Головним контраргументом, який висуває Буасклер, є те, що, по-перше, дані концепти не являються спрямованими до трансформації мови як носія ідеології (принаймні, намагання звернення подібного Буасклер вбачає у працях Бахтіна), а отже пропагують традиційні форми організації тексту (зокрема, тексту художнього твору), а отже, – традиційні форми суспільного буття, яке ґрунтується на засадах несправедливості та нерівності (наприклад, гендерна нерівність, що вкорінена у текстах художнього твору як диференціація жанрів [5, с. 127]); по-друге, інтертекст постає ні чим іншим, аніж специфічною теорією інтерпретації, оскільки має на увазі визначення статусу автора/читача.

Подібне зауваження у певній мірі можна вважати справедливим, оскільки загалом ідеї Крістевої (принаймні, якщо йдеться про ранні її праці) дійсно можна розглядати як реабілітацію класичного суб'єкта, не дивлячись на те, що актуалізується його гетерогенності. Крістева не намагається порушити суб'єкт–об'єктних зв'язків. Навіть навпаки. Звісно, носій об'єктного слова, не становить самоідентифікованої єдності, адже у якості об'єкта, у свою чергу, розуміється не дійсний референт, а абстрактна фантомна «ідеологія», що робить суб'єкт (мовця, що артикулює) відчуженим по відношенню до себе. Проте спрямованість його на пошук дійсності як такої, сенсу як такого, поза напластуваннями релятивних семіотичних значень нескінченного інтертексту, стає єдиною більш–менш визначеною характеристикою, через яку саме можна розглядати природу та рух становлення суб'єкта. Чи досягає він мети, завершення руху – інше питання. Але не випадково І. Лїн характеризує Крістеву як мислительку, в чій творчій з виключною емоціональною експресивністю відобразилась вся трагедія ліворадикального мислення [2, с. 128].

У даному контексті Домініка Бурк є більш рішучою щодо руйнування традиційних мовних правил (перш за все, правил художнього викладу). Так, вона наголошує на прогресивності праць Моніки Віттіг, що спрямовані проти традиційних методів роботи з художніми текстами та їх написання, а тому, – проти канонів європейської культури, проти їх панування, як домінуючого дискурсу. Виходячи з цього, Бурк висуває концепт «контр–тексту», що вінчає як «руйнування жанрів та звичних форм» тексту, так і виявляє спрямованість проти «канонічних культурних моделей» [6, с. 204].

До того ж, орієнтуючись на аналіз знову ж таки праць Моніки Віттіг, Бурк розмірковує про необхідність «руйнування інтертекстуальності, як такої, що схильна враховувати поняття жанру та літературної форми, а затим, – руйнування діалогізму, що припускає своїм джерелом наявність дискурсів» [5, с. 126] (домінуючих дискурсів, мається на увазі). Хоча відношення до спадщини М. Бахтіна більш лояльне, адже своїм поняттям «голосу» він вперше дозволяє уособити роль «чужого слова», роль Іншого («...починаючи з праць М. Бахтіна щодо діалогізму, форма художнього твору розглядається як єдність «голосів», стилів, цитувань і дозволяє дізнатись: хто говорить, що саме говорить та чому говорить» [8, с. 93]). Тобто проект

руйнування поетичної мови, що був запропонований Юлією Крістевою, на думку її канадських дослідниць не є дійсно революційним: ні у відношенні до самої поетичної мови, ні у відношенні до тої ідеології нерівності, яка приховується у мові.

Отже, звернемося більш детально до того варіанту критичного доповнення концепту інтертексту, який має місце у працях з поезики Домініка Бурк та носить більш прогресивний характер стосовно проекту Крістевої. Як відмічає Бурк, попри очікування самої Крістевої, поняття інтертекстуальності може підлягати подвійній критиці. По-перше, концепт інтертексту здатен функціонувати не тільки з точки зору властивості художнього твору, але й у області студій культурологічних (тобто Бурк радикалізує подвійність розуміння інтертексту Крістевою). З іншої, – інтертекст все ж таки визнається прийнятним для опису виключно авангардного письменницького спадку, але не для форм класичних чи то більш сучасних експериментів з формою та структурою тексту. Щоправда, на нашу думку, Крістева враховувала цей аспект, розглядаючи відокремлено різні жанри, окремо відмічаючи, що запропонований нею варіант семаналітичного методу є дотичим до аналізу творів Лотреамона або Малларме. До того ж, на відміну від Бахтіна, вона вже розмежувала вплив поліфонії, що розгортається у межах закритого тексту, та карнавальної дії як самосприйняття, самовіднаходження у відкритості. Тобто в самому розумінні Бахтіним поліфонії як множини голосів і свідомостей, що є незліяними [1, с. 10–11], з точки зору Крістевої, з одного боку, йдеться про «свідомості», отже не про об'єктну оповідь (герой Достоєвського не об'єктний образ, а повновісне слово [1, с. 63]), з іншого, – все ж таки не виключається простір трансгресії означників, а це саме дозволяє їй застосовувати поняття поліфонії в його буквальному сенсі – множини породжуваних «акустичних образів».

Проте міркування Бурк виводить на новий рівень проблему діалогу: діалог, який є обмеженим композицією художнього твору, завжди тяжіє до автономізації «чужого слова» та будь–яких анафор взагалі, що позбавляє текст гомогенності. Даний аспект є особливо важливим з точки зору часткового повороту, що його здійснює Бурк, від інтертекстуальної роздрібленості та постійного подвоєння означників (адже означуване завжди є даним заздалегідь, воно тотожне (еквівалентне) самому собі з самого початку і до кінця, головним стає породження означників, що й складає траєкторію художнього твору [3, с. 556]) до мета–тексту (контр–тексту), де стверджується текстуальна гомогенність. Тобто, якщо поняття інтертексту базується на концепції поліфонії та притаманній їй функції автономізації «голосів», які вона поєднує на композиційному рівні, хоча і стверджує порушення композиційної гармонії, то поняття «контр–текст» навпаки свідчить про відсутність подібних протагонізмів, що і є основою розходжень. Але тут важливо розуміти, що, по-перше, інтертекст слід розглядати на двох рівнях (з одного боку, на фіксованому семіотичному рівні, з іншого, – дане поняття використовується, аби підкреслити обумовленість процесу «письма–читання» та статусу того, хто цей процес здійснює, позбавляючись у

нескінченності руху інтертекстом власного «голосу», можливості репрезентації справжніх імпульсів, що «належать матеріальній речовині (à la matiere), являючись стільки ж виключно біологічним, скільки відсилають до розрізнення біологічного та символічного (le biologique et le symbolique) в діалектиці тілесної сигніфікації, введеної в художню практику» [9, с. 151–152]). По-друге, «чуже слово», яке у інтерпретації Крістєвою Бахтіна прирівнюється до прямого слова у поліфонічному творі, підпорядковане загальній композиційній структурі, в умовах інтертекстуальності постає як позбавлення Речі, відсутність тілесності, з чого породжується абсолютна нісенітниця – Чужий (той, хто промовляє/виробляє «чуже слово» у межах твору, але не передбачає реальної референції) поглинає текст як такий. На цьому рівні не є можливим розрізнення означуваного та означника. Більше не є можливою інтерпретація – тільки підпорядкування своєму Чужому, підпорядкування його ідеології, його нісенітності [4, с. 62–63]. Залишається вибір – або змовкнути, втративши розуміння, або говорити від імені того, що (або хто) не має сенсу, не має предметного підґрунтя.

Звісно, Домініка Бурк не намагається відновлює у правах первинне значення поліфонії (поліграфії), як воно є наявним у Бахтіна, але зазначає можливість наявності композиційної гармонії на рівні мета-тексту (контр-тексту) за умови що цитати (під-тексти) чи анафори, які формують текст художнього твору втрачають первинний сенс. Бурк визначає контр-текст наступним чином: «складний текст, що виникає з окремих уривків, з подальшою реконструкцією на рівні гомогенного тексту» [7, с. 134]. Не дивлячись на припущення сукупної єдності як чогось, що виходить за межі простої констатації відособлених «голосів», тут вже не відбувається вироблення означників, їх подвоєння, що створює проміжок між ними та статичними означниками, оскільки означники втрачають можливість розрізнення – мета-текст поглинає відмінності жанрові, стильові, мова взагалі перестає належати комусь, втрачаючи навіть рід оповідача, як то ми знаходимо, наприклад у творах згадуваної Моніки Віттіг.

Другою лінією критичних міркувань Домініка Бурк, виходячи із викладеного вище, стає спрямування на «підривання діалогізму, який має місце у словах персонажів, їх тоні, манері говорити» [7, с. 156]. У такому випадку намічається можливість усунення протиставлення прямого та об'єктного слова, «якщо інспірувати сюжет на мові займенників та їх точок зору» [7, с. 158] за умови, що займенники використовуються поза родовою чи кількісною приналежністю (як, наприклад, у книзі Моніки Віттіг «Le corp lesbien»). Це досягається використанням безособових займенників, що є характерною рисою, але прослідковується у будь-якому тексті взагалі, можуть не виражати когось конкретно: on s'agit..., on lit..., on dit... (являються..., читають..., кажуть..., тобто без вказівки на особу, її стать) [10, с. 130]. Така характеристика, з точки зору Бурк, викорінює, принаймні канонічну гендерну нерівність, що століттями обмежувала художні тексти континентальної культури.

Даний підхід у певній мірі розвиває ідеї Ю. Крістєвої, але у більшій, – порушує, руйнує, оскільки позбавляє оповідь історичної змістовності, тепер текст

можливий тільки як текст «ні про що та про все, що може спасти на думку одночасно», позбавляє внутрішніх протагонізмів. В кінцевому рахунку, Домініка Бурк не веде розмови щодо «чужого слова» – воно самоусувається: у суб'єкті більше не залишається тіні ідеології, яка занурює його у морок відчуження. Текст як мета-текст та його оповідач зрівнялись у правах – вони обидва андрогінні, обидва обезособлені.

Таким чином, ми можемо заключити, що погляди Ю. Крістєвої щодо природи тексту (в першу чергу, тексту художнього твору) набули свого критичного розвитку з проміжної точки зору, яка не зводиться ні до суто лінгвістичного чи теоретико-поетичного дослідження, ні до намагання розбудувати певну теорію інтерпретації (нажаль, ця вказана вище думка Ізабелли Буасклер не зазнала ґрунтовного розгортання) або культурологічну концепцію. Так само Домініка Бурк не розглядає феномени, які пов'язані з експлікацією природи суб'єкта. Навпаки, вона вводить поняття «une inter-dit», щоб підкреслити безособистісність та мовчазливість (заборону на говоріння) процесу прочитання, який передбачає орієнтування на «між-вимовне», що заміщує процес «письма-читання», заміщує необхідність артикуляції будь-яких якостей, а отже – долає історію та ідеологію нерівності (щонайменше, гендерної). Чи є подібна теоретична практика ефективною, вказати наразі не можливо, адже дослідження продовжуються. Проте сама Крістєва після публікації матеріалів докторської дисертації у 1974 році («Революція поетичної мови. Авангард кінця XIX століття: Лотреамон і Малларме») до розробки стратегій руйнування граматичного чи деконструкції семіотичного вимірів не поверталась, зосередившись на теорії та практиці психоаналізу та естетиці.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин // Собрание сочинений, Т.6. – М.: Языки славянской культуры, 2002.
2. Ильин И. П. Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм / И. П. Ильин. – М.: Интрада, 1996.
3. Крістєва Ю. Избранные труды: Разрушение поэтики / Ю. Крістєва. – М.: «Российская политическая энциклопедия», 2004. – 656 с.
4. Узунова Н. Чужий як анти-інтерпретатор (за Ю. Крістєвою) // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (серія «Філософія. Філософські перипетії») / Н. Узунова. – Х.: ФОП Петров В. В., 2015. – Вип.53. – С.59–63.
5. Boisclair Isabelle, Dominique Bourque: Ecrire l'inter dit. La subversion formelle dans l'oeuvre de Monique Wittig. – Nouvelles Questions Féministes, 2007/2 (Vol.26). – P.125–129.
6. Boisclair Isabelle, Le projet révolutionnaire de Wittig. Ecrire l'inter dit de Dominique Bourque. – Revue d'études canadiennes (Vol.42, N.2). – 2008. – P.204–209.
7. Bourque Dominique, Vers une théorie du contre-texte: la subversion formelle dans l'oeuvre de Monique Wittig. – Ottawa, 2000.
8. Bourque Dominique, On dirait une révolution: l'originalité formelle de l'oeuvre de Monique Wittig. – Tessera, Ottawa, 2001. – P.92–99.
9. Kristeva Julia, La revolution du langage poetique. L'avant-garde a la fin du XIX siècle, Lautreamon et Mallarme. – Editions du Seuil, Paris, 1974.
10. Ristic Jelena, Ecrire l'inter dit de Dominique Bourque. – Nouvelles Questions Féministes, 2007/1 (Vol.26). – P.129–132.

References

1. Bahtin M. M. Problemy pojetiki Dostoevskogo / M. M. Bahtin // Sobraenie sochinenij, T.6. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2002.

2. Il'in I. P. Poststrukturalizm. Dekonstruktivizm. Postmodernizm / I. P. Il'in. – M.: Intrada, 1996.
3. Kristeva Ju. Izbrannye trudy: Razrushenie pojetiki / Ju. Kristeva. – M.: «Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija», 2004. – 656 s.
4. Uzunova N. Chuzhyj jak anty–interpretator (za Ju. Kristeveju) // Visnyk Harkivs'kogo nacional'nogo universytetu im. V. N. Karazina (serija «Filosofija. Filosofs'ki perypetii'») / N. Uzunova. – H.: FOP Petrov V. V., 2015. – Vyp.53. – S.59–63.
5. Boisclair Isabelle, Dominique Bourque: Ecrire l'inter dit. La subversion formelle dans l'oeuvre de Monique Wittig. – Nouvelles Questions Féministes, 2007/2 (Vol.26). – P.125–129.
6. Boisclair Isabelle, Le projet révolutionnaire de Wittig. Ecrire l'inter dit de Dominique Bourque. – Revue d'études canadiennes (Vol.42, N.2). – 2008. – P.204–209.
7. Bourque Dominique, Vers une théorie du contre–texte: la subversion formelle dans l'oeuvre de Monique Wittig. – Ottawa, 2000.
8. Bourque Dominique, On dirait une révolution: l'originalité formelle de l'oeuvre de Monique Wittig. – Tessera, Ottawa, 2001. – P.92–99.
9. Kristeva Julia, La revolution du langage poetique. L'avant–garde a la fin du XIX siècle, Lautremon et Mallarme. – Editions du Seuil, Paris, 1974.
10. Ristic Jelena, Ecrire l'inter dit de Dominique Bourque. – Nouvelles Questions Féministes, 2007/1 (Vol.26). – P.129–132.

Uzunova N. D., *magistrate of Philosophical Faculty of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), natalya.uzunova@outlook.com*

From inter– to counter–text: criticism of J. Kristeva's views by Canadian researches (I. Boisclair, D. Bourque)

In this article, the author analyzes the critical arguments of Canadian researches of Kristeva's works, which relate to her projects of «destroying the grammar» and «the revolution of the poetic language». The aim of the article is a detailed examination of the specific features of these authors in relation to the concept of intertext, which Kristeva introduces into scientific use, firstly. Second, the goal is to reveal the nature of the concept of counter–text, which suggests using Bourque as a complement (complement that is capable of destroying the complemented) to the concept of intertext. In this connection, this article has not only a purely research significance, but also cultural and educational significance, since it acquaints the domestic reader with the developments of the mentioned Canadian authors (in the field of philosophy of language and theory of poetics) who are completely unknown to our humanities. Nevertheless, the author does not simply state the arguments of Canadian researchers, but first of all, it indicates the accomplished change in the problems they develop with regard to Kristeva's works. This indicates that not only the descriptive method is used, but also the method of historical–philosophical comparison. More than, the author comes to the conclusion that the nature of the concept of the counter–text is ambiguous, which prevents an unambiguous rendering of estimates on the transformational significance of the proposed project in relation to the poetic language.

Keywords: *intertext, counter–text, dialog, polyphony, another's words.*

* * *

УДК 1(477):159.923.2

Фльорко Л. Я.,
кандидат філософських наук, доцент, доцент
кафедри філософії та психології,
Національний лісотехнічний університет України
(Україна, Львів), floria@ukr.net

ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ В ХУДОЖНІХ ТВОРАХ І. ФРАНКА

Розглянуто особливості формування тожсамості та української ідентичності галицького селянина на зламі XIX–XX ст. та роль в цьому процесі інтелігенції. Галицька інтелігенція через конкретизацію своєї соціально–політичної діяльності одомоглася того, що селянин вже не вбачав у інтелігентної пана, якому байдужа доля селян, а сприймав як доброго порадирика. Така взаємність відкривала шлях до формування української ідентичності галицького селянина. Особливий наголос зроблено на внутрішньому світі борця–провідника з його ідеалом народу як української політичної нації. Складність змагань за реалізацію ідеалу трансформується у духовності провідника народу в формі опозиції «власне «я» – доля народу», «віра – зневіра», «надія – безвихідь», «завзяття – сумнів», що виражені почуттям самотності, яка відкривається провіднику як «зустріч з собою». Розкриття механізму «зустрічі з собою» здійснено через аналіз філософських поем: «Іван Вишенський», «Моїсей», «Похорон».

Ключові слова: *самотождність, ідентичність, ідеал, самотність, зустріч з собою, вибір, «цілий чоловік», самосвідомість, поступ.*

Тема пов'язаності ідентичності та самотності, актуалізована художньою творчістю І. Франка, зумовлена станом, та непростими стосунками української інтелігенції й селянства на зламі XIX–XX століть. Метою статті стало розкриття механізму пробудження української самосвідомості в галицького селянина шляхом подвижницької діяльності інтелігента–провідника. Своїм завданням ставимо показати суперечливість внутрішнього життя духовного будителя нації, який часто ставав на межі між розпаччю і надією, між завзяттям і зневірою, що знаходило вираз в почутті самотності, і лише ідеал народу як самодостатньої нації підштовхував до внутрішньої саморефлексії й надихав на подальші змагання.

До творчості Франка, в якій українська ідентичність є наскрізною, а також до опису особливостей внутрішнього стану провідника народу зверталися ряд дослідників творчості І. Франка. Це насамперед О. Забужко («Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період» – К., 2006), яка зачіпає проблему ідентичності в контексті дослідження національної ідеї у франківський період; суперечності внутрішнього світу провідника нації розкриває Г. Грабович в змістовному аналізі філософських поем І. Франка («Тексти і маски». К., 2005), також Л. Сенік («Студії ліричної драми Івана Франка «Зів'яле листя». Львів, 2007), Б. Тихолоз («Ерос versus Танатос: Філософський код «Зів'ялого листя». Львів, 2004) аналізують гаму почуттів поета–філософа, переживання якого виражені через порив до життя та порив до смерті; канд. дисертація І. Салиги «І. Франко про духовність як субстанційний чинник формування національної ідентичності українського народу», Львів, 2012, де автор здійснює історико–філософську реконструкцію поглядів І. Франка на проблему духовності в контексті формування національної ідентичності та ін.

Особливість нашої статті в тому, що вона розкриває самотність, з одного боку, як стан суб'єктивно–духовної еміграції інтелігента–борця, зумовленої бездержавним існуванням народу та розумінням і переживанням віддаленої перспективи народження національної держави, а, з другого – як стан, що виражає «зустріч з собою»; вона закріплює переконання в необхідності подальшої діяльності щодо піднесення національної самосвідомості народу.

Доба кінця XIX – початку XX ст. для Галичини, як частини Австрійської імперії, характерна сплеском національно–політичного відродження українців. Активна фаза української тожсамості бере початок з 80–х років, по тому як український інтелектуальний та ідеологічний рух очолили прибічники М. Драгоманова І. Франко та М. Павлик, що прийшли на зміну попереднім народовцям–очільникам національного руху, які обмежувалися питанням національної мови та літератури й не зачіпали гострих політичних і соціальних проблем.

Активна діяльність інтелігенції нової генерації спрямовувалась на національне самоствердження, за прикладом німців, чехів й особливо поляків, які зміцнювали єдність власної спільноти шляхом конкретної діяльності через використання і розвиток своїх економічних і культурних ресурсів. Цим шляхом пішла й українська інтелігенція – це, насамперед,